
MLADINSKA KNJIŽEVNOST MED MEŠČANSTVOM IN SOCIALIZMOM: DVE ZGODBI ENE *BRATOVŠČINE SINJEGA GALEBA*

Bratovščina Sinjega galeba avtorja Toneta Seliškarja je eno od osrednjih del sodobne mladinske pripovedne proze. Delo je knjižno izšlo prvič leta 1936, v času, ko je imelo osrednjo družbeno vlogo meščanstvo, popravljena izdaja pa leta 1948, v času novonastalega socialističnega režima. Nove družbene okoliščine so vplivale tudi na drugačna idejna izhodišča v romanu. Primerjava in komentar sprememb pred- in povojnih izdaj povesti je predmet tega članka.

Ključne besede: mladinska književnost, Tone Seliškar, *Bratovščina Sinjega galeba*, meščanstvo, socializem

Začetki literarnega ustvarjanja Toneta Seliškarja, tudi nastanek in prva knjižna objava povesti *Bratovščina Sinjega galeba* (1936), segajo v čas med obema vojnama. Eden od pojmov, ki bistveno zaznamuje ta čas, je meščanstvo. Vrednote, povezane z razvojem meščanske družbe, ki je že od 19. stoletja naprej vse pomembnejši dejavnik v gospodarskem in političnem življenju, so individualnost, izobrazba, svobodoljubje, toleranca in sposobnost dialoga (Holz 2008: 286–288). Zato ni nenavadno, da v tem času sobiva množina političnih in svetovnih nazorov ter množina umetnostnih, seveda tudi literarnih tokov (Perovšek 1997, Vodopivec 2007: 186 in sl., Zadravec 1999: 153 in sl.). Vse opaznejša v družbenem življenju je v tem času vloga žensk (prim. Šelih 2007), s čimer je povezano vse večje število avtoric leposlovja (Zofka Kveder, Ljuba Prenner, Vida Jeraj, Anica Černej, Ljudmila Prunk, nemško pišočka Alma Karlin itn.). V kontekst razvoja meščanstva na Slovenskem sodi vse večja občutljivost za problematiko otrok in mladostnikov v družbi. Na eni strani se to kaže z razmahom mladinske književnosti med obema vojnama, na drugi strani s številom avtorjev in številom literarnih del za mladino, ki tematizirajo položaj otrok v družbi: Fran Milčinski, Bogomir Magajna, France Bevk idr. Med (literarne) teme medvojnega časa sodijo refleksija krščanstva

oziroma katolištva, refleksija položaja žensk v družbi, problematika moralnega razpadanja (malo)meščanske družbe, s čimer je povazano pojavljanje avantgard, problematika družbenega položaja proletariata – te teme zaposlujejo v medvojnem času številne avtorice in avtorje: Ivana Pregelja, Stanka Majcna, Zofko Kveder, Srečka Kosovela, Antona Podbevška, Boža Voduška, Ljubo Prenner, Slavka Gruma, zlasti problematika položaja delavstva tudi Toneta Seliškarja.

Tone Seliškar (1900–1969) je izhajal iz ljubljanske proletarske družine, njegova mama je delala v ljubljanski tobačni tovarni, oče je bil železniški strojevodja. Po opravljenem učiteljišču in nedokončanem študiju pedagogike je kot učitelj služboval po Zasavju in na Štajerskem (Koblar 1960–71: 281–282). Učiteljjevanje v Trbovljah, kjer je sodeloval pri delavskih socialističnih društvih (Glušič 1987: 238), je v njegovi literaturi zapustilo močne sledi. Pesniška zbirka *Trbovlje* (1923) »s prvina mi ekspresionističnega sloga /.../ še posebej poudarja tragičnost delavske stiske« (Glušič 1997: 40), družbeni angažma je osrednje gonilo Seliškarjevega literarnega dela (Glušič 1983). Med drugo svetovno vojno se je Seliškar pridružil partizanom in po vojni zasedal v novonastalem režimu vidne (politične in) družbene funkcije. Med drugim je bil tudi predsednik komisije za mladinsko literaturo pri Svetu za mladinsko skrbstvo v Beogradu, v mednarodnem prostoru pa član predsedstva mednarodne zveze za mladinsko književnost (Koblar 1960–1971: 281). Z mladinsko književnostjo se je začel Seliškar ukvarjati med obema vojnama, iz tega časa so povesti *Rudi* (1929), *Bratovščina Sinjega galeba* (1936), *Hudournik* (1939), *Janko in Metka* (1939). V povojnem času je ob ponovnih izdajah Bratovščine v Seliškarjevem literarnem opusu za mladino osrednje mesto zasedala (kratka) proza, vezana na partizanstvo, *Tovariši* (1946), *Mule* (1948), *Liščki* (1950), *Deklica z junaškim srcem* (1959) itn. Zgodbe so bile večkrat ponatisnjene.

Povest (roman) *Bratovščina Sinjega galeba* je knjižno prvič izšla leta 1936 v Ljubljani v založništvu Mladinske matice, opremljena z ilustracijami Alberta Sirka. Dogajanje zgodbe je postavljeno na jadransko obalo, na Galebji otok:¹

Na zapadnem koncu Galebjega otoka je v zavetju kamenite zaseke ozkega zaliva prav pod golim hribom ležala ribiška vas. Majhne bele hišice so se tiščale druga k drugi, tesni prehodi med hišami so se stekali v ozko ulico, kakor da bi bilo vse selo ena sama domačija. Pa je vendarle tu živelo osem ribiških družin. **Skromno, obzidano pristanišče** je varovalo osem ribarskih jadrnic, ki so zdaj v brezvetrju **mirno počivale na čisti gladini** morja, nekaj čolnov se je pozibavalo onstran brega, kjer je stala **bela cerkvica**, pod katero je bilo na pobočje hriba prislonjeno pokopališče.

Na južni strani skalnatega hriba so ženske pravkar prekopavale ozke pasove vinogradov, oljčna drevesa so s svojo **temnozeleno** barvo **čudovito lepo krasila** kamenito pokrajino, preko katere orje burja svojo strašno pesem. Mandljeva drevesa so **žarela v rožnatem cvetju** in z vrha gore, ki je bil gol in odkrit do žive skale, se je

¹ Vse krepko označene besede in deli stavkov v citatih so oznake avtorja članka, napravljene z namenom, da bi dobil bralec jasnejši vpogled v spremembe besedila med predvojno in povojnimi izdajami *Bratovščine Sinjega galeba*.

odpiral pogled na sosednje otoke in še dlje na plano morje.

Počasi, počasi je tonilo sonce. Ko je zdrknil za morje poslednji rob te **nebeške krogle**, se je morje potemnilo; **sinja** barva vode se je spreminjala vse bolj v **zamolklo modro**, dokler ni večerni mrak zajel v svoj **nežen objem** vso neskončno gladino morja, skalnate grebene, vasi, jadrnice, oljke in cvetoče mandljevce.

Zvon v stolpku cerkve, ki se je komaj vidno dvigal nad streho, je zadonel po vsem zalivu, ženske v vinogradu so si obrisale pot s čela, vrgle rovnice na rame in se podale pojoč v vas. Otročad je prepevala spodaj na obrežju, nekaj mož je sedelo na pomolu in kadili so in se pogovarjali. **Ko so zaslišali zvon, so se odkrili in pomolčali.**

Iz hiš je prijetno vonjalo po **pečeni ribi in koruznih žgancih in vročem olju**, da so se možje kar dvignili in utonili v prehode med hišami. Otrok pa že ni bilo nikjer več.

Silna tišina je legla nad ribiško gnezdo, zvezde so se užgale in **prijetna, mila toplota** pomladne noči je zagrnila naselje. (Seliškar 1936: 3.)

Ribiči živijo s svojimi družinami na skalnatem otoku, ki nudi le malo za preživljanje, nekaj trt, oljk in mandljevcev. Živijo skromno (»prijetno je vonjalo po pečeni ribi in koruznih žgancih in vročem olju«), v majhni vasi, v kateri stojijo hiše, strnjene v gruči, »kakor da bi bilo vse selo ena sama domačija«. A kljub ubornosti je življenje na otoku mirno, prebivalci otoka so s takim življenjem zadovoljni (»ženske v vinogradu so si obrisale pot s čela, vrgle rovnice na rame in se podale pojoč v vas. Otročad je prepevala spodaj na obrežju, nekaj mož je sedelo na pomolu in kadili so in se pogovarjali«), živijo v miru in spokojno (»Ko so zaslišali zvon, so se odkrili in pomolčali«). Taka je tudi narava. Čeprav je otok skalnat in gol, prek njega pa »orje burja svojo strašno pesem«, je narava živopisana in zna ljudem tudi prizanašati (»jadrnice /.../ so /.../ v brezvertlju mirno počivale na čisti gladini morja«, »oljčna drevesa so čudovito lepo krasila kamenito pokrajino /... m/ andljeva drevesa so žarela v rožnatem cvetju«). Posebej spokojen in barvno lep je pomladanski večer, v katerem se začne povest (»Počasi, počasi je tonilo sonce /.../, dokler ni večerni mrak zajel v svoj nežni objem vso neskončno gladino morja /.../ Prijetna, mila toplota pomladne noči je zagrnila naselje«). Otroci v uvodnem delu niso izstopajoče omenjeni.

Zgodba začne nato pripovedovati o dvanajstletnem dečku Ivu, ki kot sirota živi na otoku, izločen iz vaše skupnosti. Ivov oče je svojčas nagovarjal ribiče, naj pri ribolovu združijo moči in skupaj lovijo:

Braziljanec jim je razlagal: »Tako in tako, **ljudje božji!** Kar ozrite se okoli sebe! Tamle stoje vaše morske ponve: 'Sveta Barbara', 'Sveti Just', 'Morska zvezda', 'Sveti Peter' – – – Vsak svojo barko – vsak zase!« /.../

Sari Just, najstarejši ribak, pa je godrnjal: »Ti, ne imej nas za norca! Vemo vsi, kako se lovi, da je treba take in takšne ladje, toliko in tolikšne mreže – – – A to je za nas vsakega premoženje! Vsi skupaj bi žel!»

»To ti je prava beseda, starina!« ga je presekal Braziljanec. »Vsi skupaj! Da, vsi skupaj! Skupaj živite, skupaj umirate – čemu ne bi še skupaj delali? – Vse, kar imam, priložim! Nabavimo si ladjico na motor, metali bomo v morje po dvesto metrov dolge mreže, pojdemo loviti na plano morje, kjer je morske divjačine **na pretek**. Skupaj delali – skupaj uživali! Da, edino to je prava beseda, starina!« (Seliškar 1936: 4.)

Ribiči očetu zaupajo denar za nakup ladje, a oče se vrne iz mesta brez nje in brez denarja, ki ga je zaigral. Jezni ribiči Iovega očeta zapodijo z otoka. Kmalu nato Ivu umre tudi mama. Edina, ki skrbita za samotnega dečka, sta stari ribič Just in njegova hčerka Mileva. Ivov oče pa se nenadno vrne na otok in se na smrtni postelji zaupa sinu:

»Težka vest me je gnala po svetu. Da, Just, zločin, ki sem ga storil nad vami, je bil z enakim **maščevan**. Živel je v duši, peklo, se razraščalo in preganjalo me je iz kraja v kraj. **Bil sem izgubljen, pregnan**, najbolj pa me je mučila zavest, da vam nikdar ne bom mogel povrniti svojega brezvestnega dolga. Garal sem v cementni tovarni, pa mi je bilo premalo in iskal sem vsake priložnosti, da bi v igralnicah priigral nazaj denar vaših žuljev. Nada me je preganjala širom naše zemlje, dokler se nisem znašel spet ob morju. Pridobil sem si ladjico, ki leži tu spodaj med pečinami, križaril po vseh zalivih ter iskal miru in izgubljene sreče ... Pa nisem našel ne eno, ne drugo. Ko sem od nekega mornarja zvedel, da mi je žena umrla in mi zapustila dete, sem se skrivil v samotni zatok in živel kakor puščavnik ... dokler me ni bolezen zgrabila. Tedaj sem potlačil v sebi ponos, ki me je vedno odvrčal od namere, vrniti se na otok, s katerega sem bil izgnan, in prositi milosti – **v izgubljenem očetu** je rastle nepremagljiva želja: pred smrtjo objeti svojega otroka, **nad katerim straši očetov greh**. Pripravil sem svojo jadračo in odplul. Ves mesec sem križaril med otoki, slab sem bil, bolezen me je grabila bolj in bolj, da sem po več dni počival v zatišjih in bila mi je smrt že tako blizu, da sem obupal ...« (Seliškar 1936: 11.)

V Braziljančevi izpovedi je očitnih več namigov, ki njegovo življenjsko zgodbo povezujejo z zgodbo izgubljenega sina v Svetem pismu. Tako kot izgubljeni sin, se je tudi Ivov oče potepel po svetu in na koncu padel na družbeno dno in v osamo (»sem se skrivil v samotni zatok in živel kakor puščavnik«). Sam se v izpovedi tudi imenuje »izgubljenega očeta«. Bolezen in želja, da bi pred smrtjo še enkrat objel sina in ga odrešil lasntega greha, sta v »izgubljenem očetu« zmogli najti toliko moči, da se je vrnil domov, se sinu izpovedal in v miru umrl:

Vaški ribiči so bili na planem morju. Bilo je ugodno vreme za lov in se bodo vrnili šele če nekaj dni. Le ženske in otroci so ostali v naselju. Prihajale so **kropit in mu voščiti večni pokoj**, in težko jim je bilo, ko so gledale siroto, ki je očeta dobila in izgubila /.../

Ko je menih poslednjikrat blagosovil to izmučeno truplo, **so ženske poklekile** k odprtemu grobu, vzeli so izgnanca iz krste, zavili ga v staro jadro in ga spustili v zemljo. (Seliškar 1936: 13.)

Ljudje prihajajo Iovega očeta kropit in mu voščiti poslednji pokoj. Ko menih truplo blagoslovi, ženske pokleknejo, drugi pa vzamejo izgnanca iz krste, ga zavijejo v staro jadro in ga spustijo v zemljo.

Ivu je oče zapustil majhno barčico, Sinjega galeba, in idejo o skupnem delu in solidarnosti med ribiči, ki je za časa življenja ni mogel uresničiti. Okrog Iva se zberejo dečki iz vasi in Mileva. Ustanovijo bratovščino Sinjega galeba. V kamnolom gredo služiti denar, da bodo lahko ladjico popravili in zakrpali:

Ivo si je privezal naboje in vrstico za pas, drzno se je nasmehnil tovarišem in jim dejal: »Za 'Sinjega galeba!'«

Mileva je pohitela za njim, prekrižala ga je na čelu, da ga bo sveti križ božji varoval in mu zašepetala: »Bodi previden, Ivo, saj greš za nas vse v nevarnost!« Plezal je kakor maček /.../ Spodaj pa so zrla za njim; stari možakarji **so na tistem molili za srečo tega fanta.** (Seliškar 1936: 25.)

Ivo se pri razstreljevanju skale ponesreči. Medtem ko okreva, začne prebirati očetove zapiske, ki mu jih je zapustil skupaj z ladjico. Vseskozi je v zapiskih očitna očetova ideja po skupnem delu:

Marsikaj je bilo tu zapisano o ribarskih zadrugah, še več o skupnem delu, o tovarištvu in medsebojni pomoči /.../ Misel skupnosti pa se povsod zrcali iz teh vrstic. (Seliškar 1936: 27.)

A ribiči iz vasi načrtom otrok niso naklonjeni. Še vedno je preveč živ spomin na Ivovega očeta, ki je zaigral njihov denar. Zato vzamejo Ivu ladjico z namenom, da jo bodo prodali in si z dobljenim denarjem vsaj malo poplačali svojo jezo. A otroci, ki so že povezani v bratovščino, se ne dajo zlepa. V noči odvežejo svojega Sinjega galeba in izplujejo. A preseneti jih viharna noč, dva izmed dečkov padeta v morje, ostali pa se komaj rešijo na samotni otok. Ko otok raziskujejo, naletijo na špiljo, v kateri najdejo tihotapsko skladišče. Kmalu se na obzorju prikaže tudi ladja s tihotapci, ki ujamejo brodolomce. Na ladji se brodolomci srečajo z izginulima dečkoma, ki ju je tihotapska posadka izvlekla iz morja. Dečki, ki so zaprti v podpalubju, izkoristijo trenutek, ko se tihotapci odpravijo po nov tovor blaga v špiljo, onesposobijo Anteja, tihotapca, ki je kot varuh ostal na ladji, in pobegnejo. Med skupno vožnjo se razkrije skrivnost: Ante in ostali tihotapci so tistega nesrečnega dne opili in omamili Ivovega očeta, mu pobrali denar in z njim kupili ladjo, ki jo je hotel kupiti on za ribiče iz svoje vasi. To je ladja, na kateri so se znašli dečki. Ko Ante spozna resnico, se spreobrne in postane del deške posadke. S skupnimi močmi popravijo in obnovijo ladjo in »nekaj dni pred božičem« (61) odplujejo proti domačemu otoku. A sreča jim še ni naklonjena. Na odprtem morju naletijo na tolpo tihotapcev, ki so jih opetnajstili. Ti prepoznajo ladjo in fante. Ante, ki ga zadene krogla maščevalcev, umre:

Položili so truplo na široko desko in jo porinili preko zadnjega dela palube, ki je bil brez ograje.

Pokleknili so okoli njega, tiho pomolili za pokoj njegovi duši ter ga spustili v morje. (Seliškar 1936: 63.)

Dečki ostanejo sami in počasi se vračajo domov. A še enkrat jih doseže noč, zato prenočijo v otoškem samostanu, ki leži na njihovi poti:

Prebudil jih je zvon samostanske cerkvice. Zbrali so se na krovu in se razgledali. Pred njimi se je dvigal pod strmo skalo skromen **samostan** z majhno cerkvico, poleg katere je v zvoniku klenkal zvon. /.../

Fantje so se odpočili in so se zdaj veselo podali v cerkvico, da pomolijo kakor njihovi očetje za srečno vožnjo. Da pomolijo za večni pokoj Antejeve duše /.../
 Le dva **patra frančiškana** sta še vedno prebivala tu in oskrbovala zasilno pristanišče, kamor so se v viharju zatekale jadrače. (Seliškar 1936: 68.)

Kmalu pa se v grozi zavejo, da so jim tihotapci ladjo še enkrat ukradli. A s pomočjo patra še pravočasno prispejo v Split na urad mornariške oblasti. Pomorska policija še pravočasno prestreže pobeglo ladjo na poti v Italijo. Tihotapce primejo, ladjo pa vrnejo dečkom:

Vse mesto je kmalu zvedelo za vse te nenavadne dogodke. Množica ljudi je romala v pristanišče, da vidi tega »Sinjega galeba«, in ko so prišli fantje v spremstvu raznih **gospodov** k ladji, je množica navdušeno pozdravljala /.../
 Drugo **dopoldne** so jim izročili še visoko nagrado državnega monopola in časopisi so na dolgo poročali o drznosti in junaštvu mladih pomorščakov.
 A zdaj bodo odpluli domov /.../ Nedelja je. (Seliškar 1936: 75.)

Po vseh zapletih se ladja s starim Justom in Milevo vred, ki prideta dečkom nasproti, končno vrača v domače pristanišče. Prav tja, kamor jo je hotel pripeljati že Ivov oče, pa so mu načrte prekrizali tihotapci. A tudi očetova ideja o skupnem delu in solidarnosti med ribiči se skupaj z ladjo vrača v domače pristanišče:

»Bratovščina naša živi in bo živela! Na našem krovu je dovolj prostora za vsakega poštenega, nesebičnega delavca! In če nam bo ta ladja pretesna, si bomo zgradili še eno ... V morju je bogastva dovolj za vse! Koče bomo pozidali v lepe hiše, kajti tudi delavec si želi lepega počitka po težkem delu. Nič več ne bo burja odnašala naše krove, ker bodo močni in čvrsti. In našim delavcem ne bo treba hoditi v Brazilijo, ker bo v naši bratovščini kruha za vse. In kadar nas bo tisoč in mnogo tisočev, bomo močni in nihče ne bo več kruha stradal!«
 Mileva ga gleda kakor v sanjah.
 Okoli svojega vodje so se zbrali tovariši in zavzeto poslušajo njegove besede /.../
 V daljavi so se prikazali obrisi Galebjega otoka.
 Že bleste nasproti bele hišice ribičev v zalivu.
 Motor razkošno prepeva jekleno, zvonko pesem. Himno dela in moči.
Himno dela, volje in vztrajnosti! /.../
 Ponosno zavije 'Sinji galeb' v zaliv /.../
 Na palubi stoji **stari Just kakor prerok** in okoli njega je zbran mladi rod.
 Motor utihne.
 Počasi, previdno se prisloni ladja ob pomol.
 'SINJI GALEB' je vrgel sidro. (Seliškar 1936: 76–77.)

Socialna komponenta, misel o skupnosti, v kateri se vsi trudijo za skupno dobro, je v predvojni izdaji romana vsajena na tla krščanskega nazora. Čeprav ni krščanska ideja nikjer vsiljiva in didaktična, je vseeno ves čas prisotna. Krščanski nauki sicer niso gonilo dogajanja v zgodbi, so pa njegovi nevsiljivi spremljevalci. Seliškarjevi liki v zgodbi so liki s tezo, so nosilci Seliškarjevega nazora o socialni enakopravnosti.

Po drugi svetovni vojni je oblast v novonastali jugoslovanski državi prevzela komunistična partija, ki je dosledno obračunavala s svojimi nekdanjimi in sočasnimi političnimi nasprotniki. Zelo se je zaostriło razmerje do Katoliške cerkve, ki je bila ločena od države in je bila obdolžena delovanja proti idejam novonastale komunistične (socialistične) družbe. Iz poveljnega časa so znani množični poboji domobrancev, številni montirani politični procesi proti predvojnim komunistom, procesi proti duhovnikom, podržavljanje veleposestniške (tudi cerkvene) imovine itn. Med vodilnimi idejami novonastalega režima so bili »bratstvo in enotnost« ter kolektivizem. Vodilna družbena vloga je deklarativno (dejansko pa le na videz) pripadla proletariatu, v resnici je gospodarski, politični in sicer družbeni prostor v celoti obladovala jugoslovanska (slovenska) komunistična elita (Vodopivec 2007: 308 in sl.). Seveda je postalo v novonastali družbeni ureditvi tudi slovensko meščanstvo moteč dejavnik, ki ga je bilo potrebno odstraniti (Holz 2008: 286, 301). V socialistični (komunistični) družbeni ureditvi v Jugoslaviji (Sloveniji) po drugi svetovni vojni torej ni bilo nikakršnega razumevanja in strpnosti do nazorov in pogledov, ki bi bili kakor koli v neskladju s pogledi vladajoče komunistične elite ali bi jim celo nasprotovali.

V takih družbenih razmerah se je začela na novo oblikovati tudi mladinska književnost. Socialna ideja *Bratovščine Sinjega galeba*, misel o kolektivu, v katerem vsi delajo za enega in eden za vse, in tako vsi prispevajo za skupno dobro, ki je postavljena v temelj zgodbe, je postala, kot rečeno, po drugi vojni eden od idejnih temeljev socialističnega družbenega sistema. Zato ni čudno, da so Seliškarjev roman takoj po koncu druge vojne ponatisnili. A poveljna izdaja (izšla je leta 1948 z oznako »druga popravljena izdaja«) se od predvojnega razlikuje (ob nekaterih jezikovnostilističnih posegih) zlasti po odsotnosti krščanskih elementov in v poudarjenosti socialne ideje, ki je v osnovi socialističnega pogleda na družbo. Drugi poveljni natis, ki je izšel leta 1952 (to je prvi ponatis poveljne izdaje), je izšel že v knjižni zbirki Mladinske knjige, ki je zbirki po naslovu Seliškarjevega romana dala ime Sinji galeb. V izdajah iz let 1948 in 1952 so ponatisnjene Sirkove črno-bele ilustracije, ki so krasile že predvojno izdajo romana. Poveljne »popravljenе izdaje« so se kot avtorjevo zadnje voljo oziroma redakcijo zadnje roke oprijeli založniki, in jo ponatiskujejo še danes. Od leta 1948 do 2004 je izšla povest (oziroma roman) več kot dvajsetkrat.² Primerkov poveljne izdaje *Bratovščine Sinjega galeba* pa v slovenskih javnih knjižnicah tako rekoč ni: en izvod je evidentiran v ljubljanski Slovanski knjižnici, eden v Nuku, eden v ljubljanski mestni knjižnici (v arhivu bivše Pionirske knjižnice), četrti pa v mestni knjižnici v Idriji (gl. <www.cobiss.si>).

Preden pa se lotim primerjave poveljne in poveljne izdaje povesti, naj mi bo dovoljena zastranitev: Seliškarjevo mladinsko delo in povest *Bratovščina Sinjega*

² Podatki o izdajah, ki sem jih pregledal za pripravo članka, so navedeni na koncu v bibliografiji. Gre za izdaje Seliškar 1936, Seliškar 1948, Seliškar 1952, Seliškar 1961, Seliškar 1964, Seliškar 1966, Seliškar 1974, Seliškar 1977a, Seliškar 1977b, Seliškar 1987, Seliškar 1993, Seliškar 2000 in Seliškar 2004.

galeba sta bila namreč zaradi številnih ponatisov po drugi vojni deležna tudi marsikatero obdelave raziskovalcev slovenske mladinske književnosti.

Od literarnih raziskovalcev in raziskovalk se je s Seliškarjevim opusom za mladino največ ukvarjala Helga Glušič. V članku *Družbena angažiranost kot izhodišče Seliškarjevega dela za mladino* (Glušič 1983: 20–23) in v spremni besedi k izdaji *Bratovščine* v Izbrani mladinski besedi z naslovom *Mladinsko pripovedništvo Toneta Seliškarja* (Glušič 1987: 231–237), ki se naslanja na članek iz leta 1983, a ga razširja in dopolnjuje, ugotavlja, da so osnovna miselna in idejna izhodišča Seliškarjevega mladinskega opusa delo, etična načela (poštenost, zvestoba) in volja, »ki vodi k uspehu, v katerem je premagano socialno in moralno zlo«. (Glušič 1983: 23.) Ena od bistvenih komponent, ki se kaže v Seliškarjevi mladinski pripovedni prozi, je tudi kolektivizem oziroma kolektiv, »še posebej njegov/a/ fizičn/a/, etičn/a/ in čustven/a/ moč« (Glušič 1983: 21), ki pripomore k uresničitvi cilja. Glušičeva ugotavlja, da »v Seliškarjevem delu poučnost obstaja, vendar ni obremenjujoča in naivno tezna in bralca nič ne utesnjuje pri zasledovanju pripovednega loka«, k čemur pripomore tudi napeta petdelna zgradba povesti: situacija – akcija – ovira – pozitivna karakterizacija v akciji – srečni konec (Glušič 1987: 232). Ta določila veljajo tako za povesti *Rudi* in *Bratovščina Sinjega galeba* kot za Seliškarjevo povojno mladinsko prozo (*Liščki, Mule, Posadka brez ladje, Deklica z junaškim srcem* itn.). *Bratovščina Sinjega galeba* označuje Glušičeva (1987: 235) za Seliškarjevo najboljšo delo. V bibliografiji del (Glušič 1987: 240–241) so navedene Seliškarjeve predvojne izdaje, vendar avtorica upošteva povojne objave (Glušič 1983: 21).

Bogomil Gerlanc se v spremni besedi k izdaji *Bratovščine Sinjega galeba* iz leta 1966 na kratko osredotoča na Seliškarjevo bio- in bibliografijo (Gerlanc 1966: 109–111).

Zelo zanimiva je spremna beseda Ignaca Kamenika (1977: 127–130) v izdajah *Bratovščine Sinjega galeba* iz let 1974 in 1977, kjer opaža, da Seliškar širi dogajalni prostor in da se problemsko Seliškarjeva literatura za odrasle in mladino ne razlikuje. Omenja, da je *Bratovščina Sinjega galeba*, ki je doživela veliko prevodov, v hrvaščini v času objave spremne besede celo več izdaj kot v slovenščini (Kamenik 1977: 127), gledališko in filmsko upodobitev, izhajala sprva v reviji *Naš rod* v letniku 1935/36, da je bila knjižno prvokrat objavljena leta 1936 in da se povojne izdaje nekoliko razlikujejo od prve: »Že v drugi izdaji (1948) je Seliškar povest vsebinsko in oblikovno dopolnil. Predvsem jo je idejno poglobil in izostril, zgostil izraz.« (Kamenik 1977: 130.) Zavest o tem, da je Seliškar objavil povest že pred vojno in da je povojna izdaja idejno drugačna kot izdaja iz leta 1936, je bila torej v sedemdesetih letih še živa. »Idejna poglobitev in izostritev« je pomenila pač poudarjeno idejo kolektiva in z njegovo pomočjo uresničene ideje o enakosti in solidarnosti med dečki (ribiči, delavci) – kar je bila glasna ideja povojne jugoslovanske družbene ureditve.

Tudi Iztok Ilich (1993: 112–114), ki v spremni besedi k izdaji *Bratovščine Sinjega galeba* iz leta 1993 orisuje življenje in literarno delo Toneta Seliškarja, ugotavlja podobnost problematike Seliškarjevega dela za mladino in odrasle, poudarja veliko priljubljenost njegovih mladinskih del, kot osrednjo kvaliteto *Bratovščine Sinjega galeba* izvzame napeto in dramatično strukturo besedila. Omenja pa tudi Ilich, da je povest *Bratovščina Sinjega galeba* od predvojnje izdaje »doživela nekaj vsebinskih in oblikovnih sprememb. Pisatelj je še poudaril njeno socialno ost ter zgostil nekatere razvlečene opise« (Ilich 1993: 113). A kakor Kamenik tudi Ilich natančneje ne pove, katere spremembe so doživele povojne izdaje povesti.

Miha Mohor (2004: 5–11) prikaže v svojem pregovoru, ki ga naslavlja na mladega bralca v izdajah *Bratovščine Sinjega galeba* 2000 in 2004 sprva Seliškarjevo vpetost v socialno problematiko, kakor jo je doživljal sam doma ob očetu strojevodji. Tudi Mohor izpostavlja kolektiv, ki ima osrednje mesto v zgodbi, in osrednjo idejo povesti, idejo o enakosti in pravičnosti. Izčrpno oriše tudi pot povesti, ki je med bralci in gledalci doživela (doživlja) izjemno popularnost. Mohor v zaključku predgovora mlademu bralcu, ki bi ga zanimala še druge Seliškarjeve knjige, strne Seliškarjevo pripovedno delo v pet skupin: pustolovske povesti, družbenokritične povesti, partizanske povesti, pravljичno zgodbo in spominsko prozo.

In zdaj k primerjavi. Izdaja *Bratovščine Sinjega galeba* iz leta 1948 se začne takole:

Galebji otok je dolg in ozek in od daleč ga je videti kakor velikansko ribo z debelo in široko glavo. V glavo tega otoka se je morje zajedlo in na koncu tega zaliva se je tiste dni, ko pričinja ta povest, sončila pod strmino hriba ribiška vas; vasica prav za prav! Hišice so bile zgrajene iz **obsekanega kraškega kamenja** in četudi bi vseh teh osem hišic spojil v eno samo domačijo, bi le-ta ne bila velika. **Z okornimi, na pol obklesanimi skalami** zgrajeno pristanišče je varovalo vseh osem ribarskih jadrnic ter nekaj čolničkov pred viharji. Vsaka jadrnica je imela lepo izrezljan kljun in vsaka je bila drugačne barve: **zelene, temnordeče, svetlorumene, rjave, sinje, ognjenordeče in bele.**

Na grebenu hriba je stala majcena cerkvice z ozkim in nizkim zvonikom, v katerem je **bingljala en sam zvonček.** Iz **rdečkaste prsti** je bilo zraslo nekaj grobov. Tam je bil zadnji dom ribičev. Od tod se je videlo na sosednje otoke in še dalje na široko, odprto morje, ki mu ni bilo videti konca.

Na južni strani tega hriba, **kjer burja še ni odpihnila vse zemlje,** so ženske pravkar prekopavale ozke police vinograda, vezale trsje, ki so ga viharji odtrgali od količev, spodaj pa je raslo nekaj oljk **s krivenčastimi vejami** in na robu vinograda so cvetela mandljeva drevesa. Le-tod so se igrali otroci. **Deklice so nizale na nitke cvetje trobentice in ovce, ki so se pasle po trati, so imele okoli vratov obešene venčke tega pomladnega cvetja.** Nekaj fantičev je lučalo kamenje v staro predrto ponev, ki so jo bili obesili na drevo za tarčo.

Počasi počasi se je spuščalo sonce k morju. Ko se je žareča **sončna krogla** dotaknila neizmerne vode, se je vse morje užgalo kakor od silnega ognja in **rdeč sij** je obliznil vse otoke. Galebi, ki so **vreščali** nad zalivom, so utihnil, ptički, ki so žvrgoleli v drevju, so se poskrili. Končno je padlo sonce v morje. Voda je ugasnila, večerni mrak se je dvigal iz globin morja in je pokrtil hišice, bele skale, jadrnico, vinograd in oljke.

Žene v vinogradu so se zravnale, vrgle rovnice na rame in se spustile pojoč v vas. Otročad se je umaknila s trate pred hišna vrata, kajti noč ima svojo moč; ribiči na pomolu so kadili močan domač tobak iz svojih čeder in se razgovarjali o lovu, o mrežah ter o svojih težavah.

Kmalu je iz hiš zadišalo po **koruznih žgancih**. Tedaj so se možje dvignili in se zrinili v **bajte**. Otrok pa ni bilo treba klicati niti ne priganjati! Zvezde so se užgale na nebu, topla pomladna noč se je poveznila na otok. (Seliškar 1948: 5–6.)

Galebji otok je »dolga in ozeka in od daleč ga je videti kakor velikansko ribo z debelo in široko glavo«. Že v uvodnem stavku romana vzpostavi pripovedovalec v bralcu napetost: otok je nesorazmeren, neljubezniv, strašljiv kot riba z velikansko glavo. Hišice niso več bele, marveč ostre, robustne, »zgrajene iz obsekanega, kraškega kamenja« in ne tiščijo se več skupaj. Tudi pristanišče je kot hiše zgrajeno iz obsekanih kamnitih klad. Pisane so le ribiške jadrnice, vsaka je druge barve: »zelene, temnordeče, svetlorumene, rjave, sinje, ognjenordeče in bele.« V cerkvi sicer binglja »en sam zvonček«, a ta ni več živ, ne zvoniti več večerne avemarije. Na otoku rastejo oljke, ki pa ne krasijo več pokrajine s svojo temnozeleno barvo, raste le »nekaj oljk s skrivenčenimi vejami«. Ob materah, ki delajo, se v povojni izdaji igrajo tudi otroci. Pojavijo se v umetnem rajju: na trati nabirajo trobentice, jih pletejo v venčke in jih ovešajo jagnjetom okrog glav in vratu. Ta podoba s cvetjem (ki na sušnih skalnatih predelih nikakor ne raste), ovcami in popolno brezskrbnostjo, deluje kot vsiljena, fantastična slika sredi divje, nepriljudne skalnate pokrajine skrivenčenih oljk. Pričujoča podoba govori o tem, da otroci (v novonastali družbi) kljub težkim bivanjskim razmeram živijo v igri in brezskrbno, zanje je svet idila. Otrokom tudi ni treba nič delati, le igrajo se. V povojni izdaji v morje ne tone več »nebeška krogla«, marveč se vanjo spušča »sončna krogla«. Večerna svetloba pa se zdi kot ogenj in »rdeč sij« obližne otoke. Tudi galebi so ostrji kot pokrajina, »vreščijo«. Žene ne odidejo v vas, ko zaklenka v cerkvenem zvoniku zvon, marveč zato, ker se je znočilo. Ribiči seveda ne morejo ob zvonjenju pomolčati, naprej se pogovarjajo »o svojih težavah«. V izdaji iz leta 1936 ljudje o težavah niso govorili. In čeprav so v vasi ribiči in čeprav imajo ovce, sedejo zvečer za mizo le h »koruznim žgancem« (v izdaji leta 1952 pa k »polenti«, prim. Seliškar 1952: 6).

V začetnem delu v povojni izdaji narava ni več živobarvna. Je le še skalnata. Barve, ki se pojavijo v odlomku v povojni izdaji, so le barve jadrnic (od teh sta dve rdeči), sicer pa se v naravi pojavi razen bele barve skale le še rdeča prst in rdečkasti sij – rdeča barva, ki je barva sveže revolucije, je edina barva, ki »obližuje« naravo in ljudi. Tudi bivanjske razmere so v povojni izdaji bolj surove: skala je bolj robata in groba, ljudje jedo le še polento (rib ne več) itn., zato v takih bivanjsko zaostrenih razmerah povzroči toliko večji kontrast otroška idila z rožnimi venčki in ovcami.

V takih neprijaznih okoliščinah je povezovanje ljudi, socialna ideja o skupnem prizadevanju za boljše življenje toliko bolj nujna in razumljiva. S skupnimi naporami »edina stezica, ki pelje v boljše čase«:

Braziljanec pa, ki je videl ves svet in preizkusil življenje v tujih deželah, jim je razlagal: »Tako in tako bi bilo treba ... Kar ozrite se okoli sebe in pogledajte! Tamle se zibljejo vaše morske ponve: ‘Sveta Barbara’, ‘Sveti Just’, ‘Morska zvezda’, ‘Morska lastavica’ ... Osem bark, osem gospodarjev, vsak zase!« /.../

Stari Just, najstarejši, najbolj izkušeni ribak, je godrnjal kakor razdražen morski mrož: »Ti, za norce nas ne boš imel! Vsi se razumemo na lov in pa tudi to vemo, da je treba takšne in takšne ladje, tolikšne in takšne mreže ... Toda to je za vsakega nas, ribičev, veliko premoženje! Če bi vsi skupaj –«

»Vidiš, uganil si, to ti je prava beseda!« ga je presekala Braziljanec. »Vsi skupaj! Dá, vsi skupaj! Skupaj živite, **skupaj pojete**, skupaj umirate – čemu ne bi še skupaj delali? Glejte, možje, vse, kar premorem, priložim! Nabavimo si ladjico na motor, da bomo lahko metali v morje po dve sto metrov dolge mreže, da se bomo lahko podali loviti tudi na plano morje, kjer je morske divjačine **za vse dovolj!** Skupaj bomo delali – skupaj uživali! Staknimo naše morske tikve navkup. **Kajti to je edina stezica, ki pelje v boljše čase!**« (Seliškar 1948: 7.)

Fabula je po drugi vojni seveda še prav taka, kakršna je bila v predvojni izdaji. Spremenjena pa so mesta, kjer se predvojna izdaja dotika krščanskega in meščanskega sveta in njune tradicije. Spremembe so sistematične, a ne povsem dosledne, zdi se, da so spremenjeni deli besedila spremenjeni toliko, da v zgodbi ni več mogoče čutiti, da sta dogajanje in delovanje likov postavljena na krščanske temelje.

Takle je v povojni izdaji očetov nagovor sinu Ivu na smrtni postelji:

»– Težka vest me je gnala po svetu. Dá, Just, zločin, ki sem ga storil nad vami, je bil z enakim **kaznovan**. Razjedal mi je dušo, žgal mi je vest in se razraščal v meni ter me preganjal iz kraja v kraj. Najbolj pa me je mučila zavest, da vam nikdar ne bom mogel povrniti svojega brezvestnega dolga. Garal sem v cementni tovarni, pa mi je bilo premalo in iskal sem vsake priložnosti, da bi v igralnicah priigrjal nazaj denar vaših žuljev. Nikjer nisem našel miru in tolažbe, begal sem za denarjem širom naše zemlje, dokler se nisem znašel spet ob morju. Pridobil sem si ladjico, ki leži tu spodaj med pečinami, križaril po vseh zalivih ter iskal miru in izgubljene sreče ... Pa nisem našel ne eno ne drugo. Ko sem od nekega mornarja zvedel, da mi je žena umrla in mi zapustila dete, sem se skrila v samotni zatok in živel kakor puščavnik ..., dokler me ni bolezen zgrabila. Tedaj sem potlačil v sebi ponos, ki me je vedno odvrčal od namena, vrniti se na otok, s katerega sem bil izgnan, in prositi milosti. Potlej me je zajela ena sama nepremagljiva želja: pred smrtjo objeti svojega otroka in **storiti zanj kar koli dobrega**. Pripravil sem svojo jadračo in odplul. Ves mesec sem križaril med otoki, slab sem bil, bolezen me je grabila bolj in bolj, da sem po več dni počival v zatišju in bila mi je smrt že tako blizu, da sem obupal ...« (Seliškar 1948: 15–16.)

Oče se Ivu v povojni izdaji ne izpove več kot izgubljeni oče, ki se je vrnil domov k sinu, da bi ga otel lastne krivde, vrne se le še zato, da bi za sina storil »kar koli dobrega«. Očetove življenjske zgodbe ne moremo več navezati na svetopisemsko priliko o izgubljenem sinu, iz nje so izpadli vsi namigi, ki bi na priliko še lahko napeljevali.

Ob pogrebu Ivovega očeta domačini še vedno hodijo mrliča kropit in mu zažet večni pokoj, a ženske pokleknejo v povojni izdaji h grobu zato, da vzamejo mrliča iz krste (ne klečijo več ob grobu, medtem ko drugi polagajo mrliča v grob, kakor je bilo to še v predvojni izdaji):

Vaški ribiči so bili na planem morju. Bilo je ugodno vreme za lov in se bodo vrnili šele čez nekaj dni. Le ženske in otroci so ostali v naselju. Prihajale so **kropit in mu voščiti večni pokoj**, in težko jim je bilo, ko so gledale siroto, ki je očeta spet dobila in spet izgubila /.../

Ko so se poslovili od tega izmučenega trupla, **so ženske pokleknille** k odprtemu grobu, vzele so izgnanca iz krste, zavile ga v staro jadro in ga spustile v zemljo. (Seliškar 1948: 17–18.)

V povojni izdaji izgine Milevino znamenje križa na Ivovo čelo, ki ga bo varovalo, ko odhaja razstreljevat nevarno skalo v kamnolomu, in tiha molitev delavcev za srečo pri tem tveganem opravku. Zanimivo pri tem je, da tiha molitev mož, ki delajo v kamnolomu (ne pa tudi Milevin blagoslov), Ifov podvig leta 1948 še spremlja, leta 1952 pa ne več:

Ivo si je privezal naboje in vrvico za pas, drzno se je nasmehnil tovarišem in jim dejal: »Za 'Sinjega galeba'!«

Plezal je kakor maček /.../ Spodaj pa so zrlji za njim; **stari možakarji so na tihem molili za srečo tega fanta**./ (Seliškar 1948: 29–30.)

Spodaj pa so zrlji za njim; stari možakarji so **na tihem poželeli srečo temu fantu**./ (Seliškar 1952: 36.)

Seveda se tudi po vojni Ivo ob miniranju skale poškoduje in ima čas prebirati očetove zapiske. A zapiski so po vojni daljši. V njih je poudarjena misel izkoriščanja človeka po človeku in ideja proletarske revolucije, odebeleni del besedila je v povojni izdaji dodan:

Marsikaj je bilo tu zapisano o ribarskih zadrugah, še več o skupnem delu, o tovarštvu in medsebojni pomoči /.../ Misel skupnosti pa se povsod zrcali iz teh vrstic. **Na teh listih je bilo zapisano, da je hudo na svetu zaradi tega, ker človek človeka izkorišča. Ribiči garajo in trpijo, trgovec pa jim plačuje ribe tako slabo, da imajo komaj za polento ... Trgovec bogati, a ribiči vedno bolj propadajo. Če bi se ribiči združili in vsi drugi delavci na svetu v eno samo vojsko, bi bili močni in bi lahko sonce sneli z neba.** (Seliškar 1948: 32–33.)

Dečki se na poti domov, ko jih še poslednjič prehiti noč, ne ustavijo ob samostanu, ki nudi zatočišče ladjam, ampak ob svetilniku. In v silni nesreči, ko jim tihotapci ponovno ugrabijo ladjo, jim seveda ne priskoči na pomoč več pater, ampak eden od obeh svetilničarjev (seveda svetilničarju ne rečejo več »oče«, ampak »stric«):

V zavetnem pristanu se je »Sinji galeb« umiril, le narahlo se je pozibaval kakor velika zibelka in vsi naši tovariši so krepko spali vse do jutra. Ko je sonce pokukalo izza Biokove planine, so se vedri zbrali na krovu in se razgledali po otočičku /.../ Pred

njimi se je iz žive skale dvigal **svetilnik**. **Oba čuvaja**, stara pomorščaka, sta gotovo počivala po težavni in naporni nočni službi. (Seliškar 1948: 76.)

Dečki tudi po vojni pridejo do svoje ladje in se z njo vrnejo na domači otok. A slovo od mesta je nekoliko drugačno:

Vse mesto je kmalu zvedelo za te nenavadne dogodke. Množica ljudi je romala v pristanišče, da bi videla tega »Sinjega galeba«, in ko so prišli fantje v spremstvu raznih **oficirjev** k ladji, jih je množica navdušeno pozdravljala /.../

Drugo **dopoldne** so jim izročili še visoko nagrado državnega monopola in časopisi so na dolgo poročali o drznosti in junaštvu mladih pomorščakov. A zdaj bodo odpluli domov /.../ Nedelja je. (Seliškar 1948: 84–85.)

Drugo **popoldne** so jim izročili še visoko nagrado državnega monopola in časopisi so na dolgo poročali o drznosti in junaštvu mladih pomorščakov. A zdaj bodo odpluli domov /.../ Nedelja je. (Seliškar 1952: 109–110.)

K ladji jih po vojni ne pospremi več mestni gospodje, ampak oficirji (v izdaji iz leta 1993 so oficirji zamenjani s častniki, prim. Seliškar 1993: 108), s čimer pripovedovalec v bralcu utrjuje zavest o pomembnosti in družbenem ugledu vojske (sicer tihotapce malo pred tem – v predvojni in povojni izdaji – lovi vojaška mornarica). V izdaji leta 1952 (ne pa še v izdaji iz leta 1948!) je spremenjena v zaključnem poglavju tudi pravzaprav neopazna malenkost, ki pa se zdi bistvena. Državni monopol izroči v predvojni in prvi povojni izdaji dečkom nagrado v nedeljo dopoldne, od 1952 naprej pa v nedeljo popoldne. Nedeljsko dopoldne je bil v meščanski družbi čas za promenado, ki je eden od najbolj značilnih, osrednjih (in množičnih) družabnih dogodkov meščanov (Svetina Šterbenc 2007: 40, 55–58). V predvojni izdaji se meščani poslovijo od dečkov v času tega osrednjega družabnega dogodka. Ta element, ki je verjetno preveč spominjal na meščansko tradicijo, je bil od leta 1952 naprej spremenjen: dečki odrinejo v nedeljo popoldne.

Seliškar pa je v povojni izdaji ohranil božič:

Nekaj dni pred **božičem** so dvignili sidro. (Seliškar 1936: 61; 1948: 68; 1952: 89.)

Malo pred **božičem** pa je Just prejel nujno vabilo, da se zglesi v mestu. (Seliškar 1936: 73; 1948: 82; 1952: 106.)

Prav tako je ostalo poimenovanje družčine z bratovščino, ki je pojem, vezan na krščanske bratovščine. V zaključnem prizoru je ohranil tudi podobo starega Justa kot preroka: »Na palubi stoji stari Just kakor prerok, okoli njega je zbran mladi rod.« (Seliškar 1952: 111.) Prerok v povojni izdaji ne asociira več svetopisemskega preroka, Just se zdi bolj prerok, ki skozi vso zgodbo podpira ideje Ilovega očeta (kasneje, ko jih prevzame Ivo, pa Ilove) o socialni pomoči, pravičnosti, kolektivu in vlogi ribičev (proletariata), torej vizionar, ki je pripomogel, da so te ideje zaživele v družbi. Kot že omenjeno, so bile v nekaterih povojnih izdajah ponatisnjene tudi Sirkove ilustracije: med njimi Antejev pokop z enim od dečkov, ki ima roke sklenjene v molitvi.

A kot rečeno, ohranjenih krščanskih elementov v zgodbi je malo, so dokaj neopazni in ne tvorijo take celote, ki bi jo lahko razbrali kot družbeno ozadje in s tem kot osnovo socialni ideji romana (kot se to še da razumeti v predvojni izdaji). Krščanski elementi v povojni izdaji so v tolikšni meri iztrgani iz te celote, kontekst je toliko okrnjen, da delujejo bolj kot splošne podobe iz kulturne tradicije ali pojmi, ki jih lahko razumemo tudi v prenesenem pomenu (npr. prerok).

Ob primerjavi predvojne in povojne izdaje Seliškarjeve povesti *Bratovščina Sinjega galeba* lahko ugotovimo, da so v povojni izdaji v zgodbi izpuščeni elementi krščanstva (aluzije na svetopisemsko priliko o izgubljenem sinu, molitev literarnih junakov, realije: samostan, patra frančiškana itn.) in spremenjeni nekateri elementi meščanske kulture (nedeljsko dopoldne, ki priklicuje v misel promenado). Vse spremembe se v besedilu niso zgodile že ob prvi povojni objavi leta 1948, dokončne spremembe so bile opravljene za izdajo iz leta 1952, ki je postala referenčna izdaja za vse nadaljnje ponatise.

Sprememb ne moremo pripisovati cenzuri, vsaj tistih, ki so bile napravljene v izdaji iz leta 1948 ne. Cenzorske spremembe gotovo ne bi tudi stilistično posegale v besedilo, kjer to ni ideološko sporno. Tovrstnih sprememb pa je v uvodnem delu povesti, kot smo videli, precej.³

Vprašanje je tudi, če lahko govorimo v povezavi s spremembami besedila o avtocenzuri, morda le pogojno. Avtocenzura je namreč povezana s strahom pred režimom. Seliškar ne daje vtisa, da bi hotel biti novonastalemu režimu všečen iz strahu. O tem pričajo tudi nekateri krščanski elementi, ki so v besedilu kljub vsemu ostali (a iztrgani iz celotnega krščanskega konteksta predvojne izdaje ne ustvarjajo več vtisa, da je socialni nazor, ki je v zgodbi izstopajoč, postavljen na krščanska izhodišča).

Najverjetneje je, da je Seliškar popravke besedila napravil iz lastnega prepričanja. V novonastalem socialističnem režimu je, tako sklepam, dobil potrditev za svoj socialni nazor, ki je središčna tema njegovega literarnega opusa. Glede na svojo socialno orientacijo in delovanje med drugo svetovno vojno in po njej, mislim, da je bil Seliškar iskreno prepričan, da bo novonastali povojni režim omogočil delavcem to, za kar se zavzemajo njegovi literarni junaki.

Kot kažejo drugi primeri iz prvih povojnih let (zlasti še do let 1950–1952), taki posegi v literarna dela, kakršne je napravil Seliškar v *Bratovščini Sinjega galeba*, niso bili nujni. Razmere do meščanstva in krščanstva (katolištva) v tem času še

³ Besedilo je bilo v kasnejših izdajah še podvrženo lektorskim popravkom, ki pa se ne dotikajo idejnih prvin besedila. Gre za popravke na pravopisni ravni (užgala > vžgala, prav za prav > pravzaprav), besedotvorni ravni (Braziljanec > Brazillec, ribak > ribič, po otočičku > po otočku), na besedno-stilistični ravni (padlo > potonilo, podali > odpravili, pričjenja > se začenja, končno > nazadnje) na skladijski ravni (in bila mi je smrt > in smrt mi je bila), nekatere spremembe kažejo na (delno) izogibanje hrvatizmom (nabavimo si > omislimo si, širom naše zemlje > širom po naši zemlji).

niso bile tako zaostrene, nova oblast je imela še preveč opravka z vzpostavljanjem novega družbenega reda na drugih področjih.

Verjetno je Seliškarjeva *Bratovščina Sinjega galeba* vplivala na razvoj »odraščajniških povesti«, ki so se začele pojavljati v petdesetih letih (Anton Ingolič: *Tajno društvo PGC*, 1958), razcvetele pa so se v šestdesetih letih po drugi vojni (Branka Jurca: *Uhač in njegova družčina*, 1963; *Vohljači in prepovedane skrivnosti*, 1966; Leopold Suhodolčan: *Skriti dnevnik*, 1961, *Rdeči lev*, 1968; Brane Dolinar: *Druga enajstmetrovka*, 1962 itn.). Tako kot v Seliškarjevi *Bratovščini*, se tudi v omenjenih povestih pojavi literarni lik sirota, ki ima v zgodbi praviloma osrednje mesto. Literarni liki so zbrani v družčino, gre torej za kolektivni literarni lik. Družčina se srečuje s kriminalom, a člani družčine se, če vanj zabredejo, še do časa od njega odvrnejo. Skozi skupna doživetja in pustolovščine družčina odrasča, in prav s pomočjo družčine, v kateri ima vsak njen član svoje mesto, literarni liki na koncu zgodbe odrastejo.

Skozi zgodbo o dveh bratovščinah istega Sinjega galeba lahko razbiramo, do kakšnih silovitih premikov je prišlo v slovenski družbi (in slovenski mladinski literaturi) po drugi svetovni vojni.

Viri in literatura

Gerlanc, Bogomil, 1966: Tone Seliškar. Tone Seliškar: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 109–111.

Glušič, Helga, 1983: Družbena angažiranost kot izhodišče Seliškarjevega dela za mladino. *Otrok in knjiga* 11/17. 20–23.

Glušič, Helga, 1987: Mladinsko pripovedništvo Toneta Seliškarja. Tone Seliškar: *Izbrana mladinska beseda, 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 231–237 /241/.

Glušič, Helga, 1997: Tone Seliškar. Voglar, Dušan (ur.): *Slovenska enciklopedija*, 11. Ljubljana: Mladinska knjiga. 40.

Holz, Eva, 2008: Nekaj utrinkov o meščanstvu na Kranjskem v drugi polovici 19. stoletja in v času med obema vojnama. Hribar, Angelika: *Rodbinska kronika Dragotina Hribarja in Evgenije Šumi*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev (Knjižnica Kronike 11). 283–301.

Ilich, Iztok, 1993: Tone Seliškar in njegova »Bratovščina«. Seliškar, Tone: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 112–114.

Kamenik, Ignac, 1977: Bratovščina Sinjega galeba in njen avtor. Seliškar, Tone: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 127–130.

Koblar, France, 1960–1971: Tone Seliškar. Gspan, Alfonz (ur.): *Slovenski biografski leksikon*. Ljubljana: SAZU. 281–282.

Mohor, Miha, 2004: Pustolovska povest o neustrašnih mladih pomorščakih. Seliškar, Tone: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Karantanija. 5–11.

Perovšek, Jurij, 1997: Idejni, socialnogospodarski in narodnopolitični nazori slovenskega meščanstva v času med svetovnima vojnama (1918–1941). *Zgodovinski časopis* 4/51. 529–553.

Šelih, Alenka (ur.) idr., 2007: *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Tuma, SAZU.

Seliškar, Tone, 1936: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska matica.

Seliškar, Tone, 1948: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Seliškar, Tone, 1952: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Sinji galeb 2).

Seliškar, Tone, 1961: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Seliškar, Tone, 1964: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Seliškar, Tone, 1966: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Moja knjižnica).

Seliškar, Tone, 1974: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zlata knjiga).

Seliškar, Tone, 1977a: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zlata knjiga).

Seliškar, Tone, 1977b: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Žepna knjiga).

Seliškar, Tone, 1987: *Bratovščina Sinjega galeba*. Glušič, Helga (ur.): Izbrana mladinska beseda: prva knjiga. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Seliškar, Tone, 1993: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Domen).

Seliškar, Tone, 2000: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Karantanija (Domače branje).

Seliškar, Tone, 2004: *Bratovščina Sinjega galeba*. Ljubljana: Karantanija (Žepna knjiga).

Šterbenc Svetina, Barbara, 2007: *Ljubljanski mestni park Tivoli v 20. stoletju*. Magistrska naloga. Ljubljana.

Vodopivec, Peter, 2007: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*. Ljubljana: Modrijan.

Zadravec, Franc, 1999: *Slovenska književnost, 2: Moderna, ekspresionizem, socialni realizem*. Ljubljana: DZS.

Spletni vir

Cobbiss: <www.cobbiss.si>. (Dostop: 19. 5. 2009.)